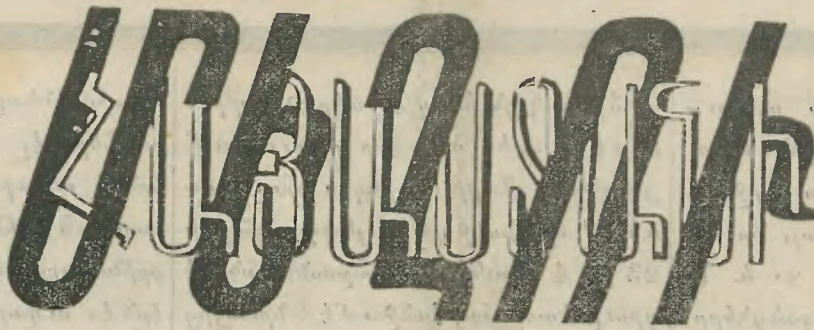

Տարեկան գինն է 10 ռուբլի:
վեց ամսուանը՝ 5 ռ., երեք ամսուանը՝ 3 ռ., ամիսը 1 ռ.:
Առանձին համարներով իւրաքանչիւրը 5 կոպէկ:

Խմբագրատունը բաց է ամեն օր բացի կիրակէ և տօն օրերէն
առաւօտեան 11—2 ժամը կէսօրից յետ:

Օտարաբարոյրացիք զինում են ուղղակի խմբագրութեան հետեւեալ հասցեով. En red. azatoun «Mez Azatoun», 60 Tsch. 300, ցամ Rédaction de «Mekhoun Halastani» à Tiflis (Caucase).

Խմբագրութեանս ուղղած է՝ յօդուածները եւ ՍԷ՛ խմբագրութեանս պէտք է պարզ գրուած լինին գրողի ստորագրութեամբ եւ հասցեով: Խմբագրութեան կարող է փոխփոխել, ուղղել եւ կրճատել յօդուածները: Խմբագրութեան իւր վերայ չէ առնուած յետ ուղարկել յօդուածները եւ պահում է երկու ամիս մինչեւ պահանջը:

Յայտարարութիւններ իմար վճարում են ամեն մի րոպէ 2 կոպ. 3 յայտարարութիւններ ընդունում են հայերէն եւ օտար լեզուներով: Յայտարարութիւններ ընդունում են Խմբագրատունը, սկսած 1883 թ. հրեանոցի տակ պ. 8. Տէր-Յովսէփիանի ծրարատի խանութում եւ պ. Ծաղկաբեկի պալատում:

Ամսոյս 17-ին շաբաթ երկրորդն ամսանալով, եւ արեւելագիտութեան կոչումն կուսանաց վաճառում երկու ԿՈՒՍԱՆՔ. իսկ հետեւեալ կիրակի օրը ժամը 11-ին ս. Պատարագին ամսանալով եւ ԱՒԱԳ-ՍԱՐԿԱՒԱ-ԳՈՒԹԻՒՆ, Պատարագին եւ ձեռնադրոյն տեղւոյս Ս. առաջնորդը:

Տարւոյս սկզբում բազուկի խմբագրութիւնս ստացաւ 1700 ռուբլի, որ «ՄԵԼՈՒՆ» 25 ամս ահի առթիւ: Հանգանակած էր բազուկի ազնիւ հասարակութեան մէջ, խմբագրութեան վերայ 1881 թուականից, ի շնորհս Թիֆլիսում «Մ. Ե. Կ. Ե. Ն.» ամսական ամսական համար կազմուած ընկերութեան ծանրարեւոյթ պարտքը ջնջելու նպատակով, նոր ժամանակ խոստացած էր ուղարկել և՛ նուիրատուաց ցուցակն, որ մինչև ցայժմ հասած չէ խմբագրութեանս: Խնդրում ենք ուղարկել այն ի հընթերցանութիւն, արդիւն լրանալուն մերձեցում է:

ԲԱՎԱՆԻԿԱՒՈՒԹԻՒՆ
Ազգային. — Թղթակցութիւններ Ալեքսանդրօպօլից. Սեփակից, Մեծ-Ղարաբաղից եւ Արմաւիրից:
Քաղաքական. — Քաղաքական լուրեր:
Մանրագրեր:
«Մեղուկ» պատմական,
Յայտարարութիւններ Եւրոպայի,
Բանասիրական. — Ալեքսանդրօպօլիցի գէպի Ղապան:

ԻՒՖԻԼԻՍ, 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1883 թ.

Համարձակ կերպով կարող ենք ասել, որ Ասորական վեճակն իրան բարեբաղդ կարող է համարել, ու նենալով իրան կառավարիչ հայ եկե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼԻՑ ԴԷՊՈՒ ՂԱԶԱՆ.

(ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՌՈՐԻՒԹԻՒՆՆԵՐ) *

Դէպի Շամաղին դնալը. — Վարագայ վաճառք. — Պատմական տեղեկութիւններ. — Հախում գիւղի ծնունդը. — Պատմական Գրիգորի եպիսկոպոս Մանուկարեանը. — Գնեւրալ Երմօղի կարգադրութիւնը. — Խաչատուր Արմաւիրի խօսքերը. — Գրիգորի եպիսկոպոսի մահը եւ գերեզմանը:

Լեռներում գրողներով եւ շատ անգամ նայում էր իրարմից Շամաղինում աղածածան տեղագրութեան վերայ: Եղբայրս ինչ ցոյց տուց մի անտառոտ բարձր սար, որի տակ, առում էր կանգնած է հոյակապ վանք զվարագան տնուով: Այս, եւ մանկութիւնից լսել էր այդ վանքի մասին, բայց մինչև այժմ անիմ չէի ունեցել տեսնել:

— Եթէ կամենաս հէնց վաղը գնանք

*) Տէր «Մեղուկ»-ի № 91-ում:

տանոցի նշանաւոր գումարը, Աղաբաբեանի դպրոցն եւ երբեք գոյութիւն ունեցող հայ տպարանը — ապացոյցներ են կեանքի ծաղկման երբեք Ասորական մէջ: Միթէ ներկայ ասորականցիք իրանց պատերի ժառանգները չեն, մանաւանդ այժմ, երբ ամեն տեղ ժողովրդաց մէջ կեանքի յառաջդիմութեան նշաններ են երեւում: Ինչո՞ւ պէտք է ասորականցիք իրանց կարողութեամբ եւ ընդունակութեամբ մեռելութեան իրանց դատապարտեն: Սուրբաս սրբազանն, ուր գնացել է կենդանութիւն ներշնչել է իւր հօտի մէջ, միթէ նոր, ջանքը միայն Ասորականում ապագային պիտի մնայ, չենք հաւատում վստահ լինելով ասորականցիների պատուասիրութեան եւ բարի զգացման վերայ:

Միշտ յուսանք եւ երբեք չը յուսահատվենք:

ԱԶԳԱՅԻՆ
ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՊՈԼ

«Մեղուկ» 73 համարում արժ. Մարտիրոս քահ. Տէր-Պողոսեանը մի երկար պատասխանով իր թէ հերքում է իմ գրածը իւր մասին: Նա կամենում է ցոյց տալ ընթերցողներին, որ եւ առանձին թշնամութիւն ունենալով իւր գէմ կըքի ազգացութեամբ գրել «Մեղուկ» 62 համարում հրատարակուած յօդուածս իւր պատիւը արատաւորելու համար: Թէ որքան կարկառուն ու խախտուած սկզբնով է ուղղւում տէր-Տայրը

Անցնելով մօտ 10 վերստ՝ մենք վերջապէս գուրս եկանք անտառից Լաւանու գետակի վերայ:

— Հախում գիւղը փոքր ինչ վար է, սոյն այս գետակի վերայ, իսկ վարագայ վանքը գէպի ձախ, անտառի մէջ, նկատեց եղբայրս:

— Ուրեմն նախ գնանք վարագայ եւ ապա Հախում պատասխանեցի ես:

Մենք թեքուեցինք ձախ, Անցանք ցառուաների միջից, մտանք նորից մի անտառի մէջ, Հեռուից բարձր սարերի լանջում՝ երեւցաւ սպիտակ վանքը: Սարի ստորոտը հասնելով մենք արդէն պէտք է մեծ դժուարութեամբ, առանց ճանապարհի, մտցանք ներքին, բարձրանալիս գէպի վանքը:

— Գիտես, վանքի մօտերում երբեմն պատահում են փախուստի մատնուած թուրք առաջակներ: Զգուշութեամբ մտնալ հարկաւոր է, իսկ վախենալը աւելորդ է, քաջաբերեց եղբայրս:

— Գնանք, միամիտ եղբի, մեր հրացանները Բերդաններ են, ինչ կարող ենք անել մեզ, ես էլ իմ կողմից քաջաբերեցի նորան:

Մենք ժայռերով ու մացառներով սկսեցինք վեր բարձրանալ, երբեք ձե-

հերքել գրածս, ընթերցողը փոքր ինչ յետոյ կը տեսնէ: Ես, որքան հերքեմ եւ կարելի է, պէտք է աշխատեմ չինձու, երկարաբան կարկառուններին հեռանալ ընթերցողներին չը ձանձրացնելու եւ լրագրական արժանաւորութիւնն ու սրբութիւնը անձնական նեղ հաշիւներին չը զոհելու համար, այլ միայն տէր-Տոր բերած փաստերի ճշմարտութիւնը պէտք է յանձնեմ ընթերցողներին լուրջ ու շարժողութեամբ:

Սկսեց ուրեմն, արժ. Տայրը զիւրերի դործակալ եւ քաղաքի բարեկարգիչ ու շտեմարանակալ քահանաներին արտաբայ հոգ. կառավարութեան առանձնապէս դործողներն է համարում, իսկ հոգ. կառավարութիւնը միայն ժապաւինալ տուժարներ տուող այդ քահանաներին հաշիւ պահելու համար: Այդ պաշտօնական անձնաւորութիւնները հաշիւները իրանց համարարեց՞ պահելու էին: Ինչի՞ հոգ. կառավարութիւնը տալիս է նրանց ժապաւինալ տուժարներ եւ տարու վերջը պաշտօնապէս յետ պահանջում, եթէ չը պէտք է գնենք այդ տուժարները, համարում, ստուգել եւ ըստ այնմ հաշիւ տար լծմանին սրբազան Երեմի, այդ փաղաւնդ արդեանց կորստեան կամ զօրացուման համար: Ինչի՞ արդեօք տան տարի յետոյ պէտք է լինէր մի այդպիսի ստուգութիւն, երբ արդէն անհաւատարմը հաշիւ թէ պատասխանատու ճանաչուի: Տէր-Տայրը բացազանցելով ասում է. «Ասացէ՛ք, խնդրեմ, ես մի օր իրաւունք չունեմ սրանց վարած տուժարները (գործակալ, բարեկար-

գիչ) գնելու եւ իրանց ցրուած անդորրազները պահանջել բազմաթիւ համար: Միթէ մի մասնաշաղկ՝ ըստացաւ Տայր եւ կարելի է պահել այնքան, որ տան տարի անցնելուց յետոյ պահանջուի այս կամ այն հաշիւը ստուգելու համար: Արդեօք տէր-Տայրը կարող է ցոյց տալ մի օրինակատառ տուժան, որի հաշիւը այդ նորաստեղծ հիմքի վերայ հաստատուած լինի: Ապա ի՞նչ է ժապաւինալ տուժարներ տալու նպատակը, քանի որ այդ ստուգութիւնը իւր ժամանակին չը պէտք է լինի:

Տէր-Տայրը իրան ձանձրացած եւ զգուշ է ցոյց տալիս հոգ. կառավարութեան անդամութեան պաշտօնից, ապացոյց բերելով իւր առած հրատարակները 1881 թուի հոկտեմբերից սկսած: Այժմ էլ, երբ վարում է այդ պաշտօնը, միայն նոր փոխանորդ բարեշնորհ Սահակ վարդապետի արտաբայ լինու պատկառելի խօսքերովն է՝ եւ յաւելացնում է, որ զուտով թողնելու է այդ պաշտօնը: Արժ. Տոր արտասանած այդ զուտով բառը նոր փոխանորդի բռնած ուղղութեան հետ այնպէս անբաժան աղբնական կապ ունի, ինչպէս ստուգելու մարդուս մարմնի հետ: Եթէ բարեշնորհ Սահակ Տայր սուրբ ինքնուրոյն կը գործէ եւ տէր. Տոր գործողութեանց վերայ կը հօկէ, ճշմարիտ է, շուտով կը թողնէ այդ պաշտօնը, ինչպէս գրել է, որովհետեւ հին առածն ասում է. «Ամեն ժամանակ պապէն զաթայ չի ուտիլ»: Իսկ եթէ հետեւի իրան առանց ինքնուրոյնութիւն ունենալու, դժուար թէ

որ այսուր որում վարագայ հայրն Ղուկաս զուրը նշանն էր յեկեղեցիս:

Հանդուգեալ Սարգիս արքեպիսկոպոս Ջալալեանը Արցախում մի հին ձեռագրի մէջ կարգադրել է, որ վարագայ հայր Ղուկասը սուրբ նշանը առած թափառել է շատ տեղ եւ հայոց 680 թուին եկել է նոր բերդը՝ Վասակ իւր խանի մօտ եւ տեսնելով այս գեղեցիկաշէն եկեղեցին, զրեւ է սուրբ նշանը նորա մէջ, (ձանապ. հատ. Ա. էջ 160—161):

Հարաւային եկեղեցու արձանագրութիւնը ցոյց է տալի, որ այդ այժմ խոնարհուած եկեղեցին շինուել է Կիւրիկէ արքայի թոռան Գաւթի իշխանի ձեռքով հայոց 647 թուին, այն է զըմբէթաւոր եկեղեցուց 39 տարի առաջ: Վարագայ վանքը այժմ ամայի է: Հախումի եւ Շամաղինում միւս գիւղերի բարեպաշտ կանայք երբեմն ուխտ են գալի նորան, հիւանդաց թշուրթիւն խնդրելով:

Վանքից գէպի արեւմուտք 50—60 քայլ հեռու մի քանդուած մատառն մասին անաղութեամբ պատմում են, որ այդ տեղ թաղուած է այն կնոջ մարմինը, որ միայնակ ուսով ջուր է կրել ամբողջ վանքի շինութեան համար:

Թողնէ այդ պաշտօնը: Եւ խօսքերիս կենդանի ապացոյց է այն, որ երբ քաղաքս մի առ ժամանակ յաջորդ չ'ունէր և հետեւաբար երկուսն զըպարոցաց հոգարարձուք նախագահ, բռնի, ուզում էր մէջ սըլկել, բայց երբ հակառակը պատահեցաւ, դարձեալ չէր ուզում հեռանալ: Այժմ տէր-հօր հրաժարական տալու իսկական առիթը պաշտօնից ձանձրանալը չէր, այլ իւր անսահման ազատութիւնը՝ սահմանափակ տեսնելն էր:

Նա կամենում է ցոյց տալ ընթերցողներին, որ ես գինեւորը յաճախող մի անձնաւորութիւն եմ, այս էլ մի ուրիշ տեսակ «վարպետորդի» ծարպիկութիւն է, որ իմ ո՛վ լինելու մասին գուշակութիւն անելով՝ ձգնում է հաւատացնել ընթերցողներին, որ «Մեղուի» վահագն յօրուածագիրը, այն է, ես, մի շարժապատ, արբեցող մարդ է, ուրեմն և նրա գրաւոր անշնան: Ես հաւատացնում եմ տէր-հօրը, որ ամբողջ կենսութեան գրեթէ գինեւորն ոտք կոխած չեմ, առանձնապէս ամենին ատելութիւն չ'ունեմ իրան դէմ, միայն թէ ատել լն է առհասարակ ինձ որ և իցէ մի տէր-փիլիսոփայ կամ կիրակոս իւր անվայել գործերի համար, ուրեմն՝ շատ անտեղի և անվայել էր տէր-հօր արած անխելութիւնը, բաւական էր միայն, որ իմ յօրուածի ստույգութիւնները հերքէր հաստատուն փաստերով և ոչ կարկատուն, գործին չը վերաբերեալ ուր մօրը ծանապարհներով: Նա գոհունակութիւն է յայտնում փրկել եկեղեցու 20-ի չափ քահանաներից, որոնք իբրեւ թէ երկու եթեմակում տուին իրանց պարտքը կամ ցոյց տուին իրանց ստացագրերը:

Բայց ի՞նչպէս պատահեցաւ արդեօք, որ նոյն եկեղեցու մի երկու քահանայք, որոնք ստացագիր չ'ունէին, առանց ստանալու ստացած համարից՝ կարելի է պատասխանել

Թէ մի երկուսի վերայ չորս տարուապառնիկ ցոյց տուած պողիւն երկու տարուայ վճարքով ի՞նչպէս վերջացրեց: Նա ուզում է ցոյց տալ, որ միայն սուրբ Նշան եկեղեցու Գ. և Յ. քահանաներն էին անհրաժեշտները, պարագլուխ ունենալով մէկին, որը ինչպէս ասում է, «չուտով յայտնուեց»: Այս էլ մի ուրիշ տեսակ ծարպիկութիւն է, անխելութիւն սրա, նրա պատուի հետ խաղ անելով ձգնել ապացուցանել, որ նպատակով խոչընդոտ լինող կար իշխանի արդեօք հաւաքելու գործին, որ ոչինչ ապօրինութիւն չը կար իւր վարած գործում: Տէր-հօրը առանց կարմրելու լրագրութեան մէջ ասում է. «Անցան շաբաթներ և իմ ստիպելու պատճառով եկաւ ինձ մօտ Ամատունի Տէր-Յակոբը, խնդրեց ցուցակագրել տալ իրան, թէ ո՞ր տարիներին հասցիք պէտք է տայ. ես 1876 թուից սկսած մի քանի թուականներին (ուրեմն բացառութիւն կար) նշանակեցի մի թղթի կտորի վերայ և ասացի տալով, թէ այս տարիներին ստացականներ ունիւք, բերէ՛ք, որ համեմատեմ գործոց հետ, իսկ եթէ ոչ, աշխատեցէք շուտով տալ ձեր պարտքը, այս օրինակին հետեւեց և Գեորգ քահանայն:

Թո՛ղ ընթերցողն ինքը դատէ, ասում է. թէ իմ այս վարմունքի մէջ ի՞նչ պակասակիւն կէտ կայ: Տեսնե՛ք որքան ճշմարտութիւն կայ տէր-հօր այս հրապարակու ասած խօսքերի մէջ: Համեմատե՛ք այս խօսքերը յիշեալ քահանաներին տուած ցուցակի խօսքերի հետ: Նա 1876 թուականից սկսած առանց բացառութեան (և ոչ մի քանի թուականների, ինչպէս ինքը հրապարակաւ ասում է) մինչև 1883 թիւ իրար յետև շարքից յետոյ ասում է տէր-Գեորգին. «նոյն 32 ու 20 կօպէկը քանց հաստացանու, որի մասին կարէ ստանալ ինձանից ստացագիր հաստացանիս: Մարտիրոս քահանայ տէր-Պո-

ղոսան: Նոյն ձևով էլ տէր-Յակոբին: Ո՛ր է այստեղ տէր-հօր յօրուածում յայտնած միտքը: Այսպէս որոշ բաներով պահանջելուց յետոյ մարտի 23 ին 4 համարով պաշտօնական մի գրութեամբ պահանջում է նրանցից իբր պարտ մնացած գրամները: Ահա այդ գրութեան մի նշանաւոր մասը. «Առաջագործը ջեզ. Ելնթացս երկը և աւուրց կամ մատուցանել ինձ և զստացագիրս և կամ գիլիկայ ջեր և մնացեալ յապառիկս ի 1876 ա. մաց հետէ զտասն և ինն ու ութ. և սուն կ' պողի նուէրս (միւսից էլ և պահանջել է 21 ու 40 կ.) զորս և անխելանի երեւի ի ցուցակագրու և թեանց հոգ. կառավարութեան, և որ այժմ գտանի առ իս. ի հաւ և կառակ դէպս չ'ունիք զերաւունս և այլ և ս. քահանայագործելոյ, մինչ և յիսկապէս կատարուեմ անոյց ա. և աջագործութեանս: Զարմանալի հրաշք է. Տէր-Գեորգի 32 ու պարտքը քննել հայրը յանկարծ պակասացրեց 13 ուրբով. և տէր-Յակոբին՝ 10 ուրբով: Եթէ այժմ էր հոգ. կառավարութիւնից ցուցակը ստացել, որով մէկը 19 ու 80 կ. և միւսը 21 ու 40 կ. պարտ էր. ապա ինչո՞ք 32 և 29 ու էր պահանջում առաջին ցուցակով, իսկ եթէ վերջին գրութեան քանակութիւնն էր ճիշդը, ինչէ՛ր ապա 23 ու աւելորդ էր պահանջում. երեւի այս էլ վահագնի նախանձութիւնից և թշնամութիւնից էր յառաջացել:

Տէր-հօրը ասում է. «Տեսնելով որ բարեգէպ օրերն անցնում են լաւ համարեցի անուանական մասնաւոր ցուցակ առնուլ հոգ. կառավարութիւնից (կարծեմ, լաւ էր, որ ասէր քարտուղարից) և պահանջել ապառիկ մնացածներու: Ի՞նչ ասել է արդեօք մասնաւոր ցուցակ. եթէ ուզում է ասել մասնաւոր մարդուց ըստացած ցուցակ, հասկանալի է, ապա թէ ոչ, օրինահաստատ ատենում գրուում են ամեն հասցիները

ժապաւինեալ տուածներում և զըրամներն էլ տարու վերջը ուր հարկն է ուղարկում վերջանում: Եթէ ստացած արձուագատկան դրամները օրինաւորապէս գրուել և ուր հարկն է, ուղարկուել էին, ուրեմն ապառիկ գրուած չէին լինել, իսկ եթէ չէին գրել ապա ուրեմն առանհաւար որ է այդպիսի մի ցուցակ և անհրաժեշտ 10 տարուայ համար ստացագրեր պահանջելը: Այս ճշմարտութեան դէմ ոչինչ չ'ունիմ ասելու:

Տէր-Մարտիրոս հայրը մի հեգնական ժպիտով համարձակվում է արհամարհել նախկին յաջորդ բարեշնորհ Յուսիկ վարդապետին, տէր-Յակոբին հոգ. կառավարութեան անաղակութեան մասին առաջարկութիւն անելու համար, իբրեւ անարժան այդ պաշտօնին: Մեզ հարկաւոր չէ իմանալ ճշմարիտ է այդ, թէ ոչ: Եթէ Յուսիկ վարդապետը մի այդպիսի անաղակութիւն արած լինէր ինչո՞վ կը մեղանչէր: Զարմանալի է թէ ինչպէս է թղթ տուել տէր-Մարտ. հայրը իրան՝ այդպիսի մի յանդգնութիւն Յուսիկ վարդապետի դէմ, որ իւր արժանաւորութեամբ հասարակութեան համակրութիւնն ու սէրը զըրաւեց, որին Ալեքսանդրօպօլը դեռ ևս շատ և շաժամանակ չի մոռանալ:

Վերջապէս տէր-Մարտիրոս հայրը ուրիշներին հաւատացնել է ձգնում, որ վահագնը, այն է՝ ես, իւր յօրուածը գրել է անձնական նեղ հաշիւներից դրուած վրէժ առնելու համար վրէժ. դպրոցի գանձապահի հետ հաշիւ տեսնելու առթիւ, որ իւր կարծեթով իմ ազգականն է, բայց ես խորհուրդ եմ տալիս տէր-հօրը, որ ի դուր չը տքնի ո՛վ լինելու մասին գուշակութիւններ անել, թո՛ղ հաւատացած լինի, որ ոչ ինքս հոգարարձու եմ, ոչ ազգական գանձապահ ունիմ և ոչ էլ անձնական որ և է թշնամութիւն իւր դէմ: Ինձ

համար եկեղեցւոյ, ուսումնարանի շահը բարձր է, քան որ և է քարտուղար, կամ տէր-Մարտիրոս, և զեղծում գործողն ատելի, քանի որ այդ զեղծումներն են մեղքում ժողովրդի ջերմ գգացմունքները և արգելում ու ոչնչացնում շատ հասարակական բարիքներ:

Ուրեմն, ասում եմ ահա, ամեն մի զեղծման համար գրելու եմ այսուհետեւ ևս, առանց մազի չափ թշնամութիւն իւր դէմ ունենալու և զրպարտելու, եթէ ի հարկէ, կը տեսնեմ իրօք:

Վահագն.

Ս Ղ Ն Ա Խ
11 օգոստոսի.

Գուցէ մանց՝ նա մանաւանդ մեզանից հեռու բնակվող համաբաղաքացիները շատերին հետաքրքիր լինէր իմանալու մեր խնամքին յանձնած հայոց երկես հոգեւոր ուսումնարանաց ուսումնական տարուայ տընտեսական և մտքի հաշիւը թէ ո՞րքան է եղել այդ պատճառով հոգաբարձութիւնս բարւօք համարեց նախ և առաջ կարգաւ ի ներկայութեամբ տեղիս հասարակութեան և ապա լրագրութեան միջոցաւ հրատարակել ի լուր ցանկացող անձանց: Ուստի, այդ՝ ուղարկելով խմբագրութեանը՝ խնդրում ենք, չը րատարակել ձեր պատուական լրագրի էջերում ի միամտութիւն նրանց: Բայց նախ՝ հարկաւոր է իմանալ, որ հաշիւը բացվում է 1882 թուի սեպտեմբեր ամսուայ 1-ից և փակվում է 1883 թուի յուլիսի 20-ին: Արեմն սխեմը կարգով:

Մ ու տ ք. — 1) Նախկին հոգաբարձութիւնից ուսումնարանը ստացել է 2 պուդ 39 ֆունտ սպիտակ և զեղին մեղրամեղ արժողութեամբ 60 ուրբու:

2) Ուսումնարանապատկան ամբարից զանազան հայոց եկեղեցւոյ վե-

Արեգակը արդէն մօտ էր իւր մուտքին, մինք պէտք է վաղորդ հասնէինք Հախում գիւղը, որ մեզանից հեռու էր առնուազը 6 վերստ: Ուրեմն ձիանքը առած մենք նորից իշանք լերան ստորոտը և դէպի Հախում:

Մեր առաջը հոսում էր Հասանուն, Նորա ամերը պարզաբոլած էին խողովի զիւղերով, շարի շար ջրաղացներով, Այգիների մէջ երևում էին կաղամբ, կարտոֆիլ և այլ պարտիզային բոյսեր: Մենք անցանք դեպք, որի աջ բարձրադիր ամի վերայ շինած է Հախում գիւղը, Նա զուտ հայաբնակ է և իբրեւ հասարակ գիւղ նիւթ չէր տալ իմեկաբարութեան, եթէ չ'ունենար մի հետաքրքիր անցեալ:

Այդ գիւղը ստեղծուած է ուժի զօրութեամբ, արհեստական կերպով. Նորա ստեղծողը եղել է Գրիգոր Կալիսկոպոս Մանուկաբեանը—1807 թուականին:

Գրիգոր արքեպիսկոպոսի ծառայութեանց համար ուստաց կովկասեան կառավարութիւնը կարգադրում է, որ Ծամաղինու բոլոր հայ գիւղերը իւրեանցից տան 12 տուն հայ նորին սըրբազնութեանը ծառայելու:

Գրիգոր Կալիսկոպոսի նպատակն է

լինում շինացնել վարազայ վանքը, որին ծառայեցնում է 12 տուն հայ, Սրբա առանձին բարոյականութեան տէր մարդիկ չը պէտք է լինէին, ըստ որում գիւղական հասարակութիւնները 12 տուն լրացնելու համար աշխատում էին ընտրել այնպիսի գերդաստաններ, որոնք անպէտք և արատաւոր էին, 12 տան բոլոր հարկերը գիւղացիք վերցրին իւրեանց վերայ:

Այս կարգադրութիւնը եղած է կոմս Գուգուլիի հրամանով:

Ծամաղինու մօվրով իշխան Սյունուն Թարխանովը, կոմս Գուգուլիի հրամանով 1807 թուականին սեպտեմ. 20 ին վրաց լեզուով տալիս է մի հրամանաթուղթ Ծամաղինու արքեպիսկոպոս Գրիգորին հետեւել ձևով. «Ես հրաւիրեցի արքեպիսկոպոսին սուրբ խաչի եկեղեցին (վարազայ վանքը) յանձնելին սորան (եկեղեցին) և 12 տուն հայ նորին եկեղեցուն ծառայելու համար, որոնք Ծամաղինու հայերից ընտրած և նորանց համաձայնութեամբ նուիրուած են եկեղեցուն: Արքեպիսկոպոս Գրիգոր իբրեւ հոգեւոր հայր պէտք է կառավարէ այդ ժողովուրդը, Պետական բոլոր հարկերը և պարտաւորութիւնները նորանց (12 տան) դրուած են Ծամա-

ղինու միւս հայերի վերայ, որոնց թուից սրբա արդէն հանուած են և զիւղերից հեռացած են և սորանց հետ այսուհետեւ ոչ ոք ոչինչ գործ չ'ունի:

Համեմակու տուն հայ գերդաստան յատկացնելով վարազայ վանքին, կամ լաւ ասել Գրիգոր արքեպիսկոպոսին՝ իշխան Թարխանովը չէ մոռանում տալ վանքին և զիւղացոց բաւականաչափ հող և անտառներ, Նա 1817 թուին յիշեալ գիւղացոց մշտական բնակութեան համար տալիս է այն հողերը որոնք իշխանի հետադրութեամբ իբրեւ թէ առաջ էլ պատկանում էին վահագն վանքին և ունին հետեւեալ սահմանները.—արեւելքից «Եղալ քար, արեւմուտքից՝ վանքի յետին անտառն ու լեռնազօգային», հարաւից՝ «Օձաքար և Գաղաղաղան, հիւսիսից՝ «Մաթոս, Երեւ մուրազ և Բախրախաչ»:

Այս ահագին տարածութեան վերայ իշխան Թարխանովը որոշեց վարելահողեր, խոտհարքներ, արօտադեղեր, այգեւեղեր և անտառներ:

Գեղջյուլի թուրքերը և Հասանի հայերը ամարային ժամանակ բնակվում էին իւրեանց անտառներով այդ տարածութեան վերայ և ունէին ձմերային գոմեր, իշխանը ընդ միշտ արգելեց սոցա օգտուել հողերից:

Գրիգոր Կալիսկոպոսի ձգտումները սորանով չեն վերջանում, Վանքը, գիւղը և գետինը ձեռք բերելով՝ Նորին սրբազնութիւնը դիմում է աւելի բարձր նպատակների, Երբ 1826 թուականի աշնանը գէնէրալ Ալեքսէյ Երմոլովը իւր զօրքերով բանակ էր դրել «Հասան սուս գետի վերայ, Գրիգոր Կալիսկոպոսը նորան մատուցանում է մի խնդրագիր Ծամաղինու հայերին թուրք աղալարների ձեռքից ազատելու նպատակով:

Երմոլովը յիշեալ թուի հոկտեմբերի 1-ից 410 համարով մի հրաման է դրում նոյն արքեպիսկոպոս Գրիգորի անունով, զովում է նորա հաւատարմութիւնը, քաջութիւնը և այլն: Ապա որովհետեւ Ծամաղինու հայերը գտնվում էին տեղական թուրք աղալարների իշխանութեան ներքոյ և վերջինները պետութեան դէմ անհաւատարիմ յայտնուեցան, վասն որոյ Երմոլովը կարգադրեց աղալարները իշխանութեան իրաւասութիւնից և նորանց վարել վերայ գլխաւոր հսկող նշանակեց Գրիգոր Կալիսկոպոսին: Իսկ հայերին պատուիրեց որ այս ամենի փոխարէն ծառայեն Կալիսկոպոսին իբրեւ հոգեւոր հովուի և հօր:

Ծամաղինու բոլոր հայերի վերայ գերիշխանութիւն ստանալով Գրիգոր Կալիսկոպոսը այնուամենայնիւ դեռ ևս զո՛ւ չը մնաց, Նորա նպատակները ըստ երևութիւնի դեռ չէին վերջացած. Երմոլովը նոյն օրը 411 համարով մի հրաման է գրում յիշեալ իշխան Թարխանովին որպէս զի վերջինս հակէ, որ Ծամաղինու հայերը «մի օր վարին, հնձնէ, և կասեան Կալիսկոպոսի համար իբրեւ թեմակալ առաջնորդի համար ինչպէս Երմոլովի ասելով—«պահանջում է հայոց հոգեւորութեան իրաւունքը»:

Սակայն հայերի համար այս կարգադրութիւնը մի թիթեմութիւն չէր, Նորանց տանջանքը մնաց նոյնը, միայն այն զանաւորութեամբ որ առաջ նրբաշխատում էին թուրք աղալարների համար, իսկ այժմ անում են նոյնը հայ Կալիսկոպոսի համար: Ինձ յայտնի չէ թէ հայերի վանքին հսկող սրբազանը ինչպէս է վարուելիս եղել իւր ստորադրեալ ժողովրդականաց հետ, բայց դեռ ևս կենդանի հասակաւոր մարդիկը պատմում են որ մեծ անքաւականու-

բայ ծախուելէ 30 պ. և 14³⁴ Փ., որից գոյացած գուտ աշխատանք հաւելէ 1,112 ո. 61 կօպ.:

3) Գրամական նուիրատուութիւնը այլ և այլ անձանցմէն 403 ո. *):

4) Գանձանակադրման ուսումնական ծախսը և այլն՝ 71 ո. 20 կ.:

5) Թոշակադրման աշխատանքի և աշակերտութեան ծախսը 268 ո.:

6) Ս. Գեորգ եկեղեցու ուսումնական տարեկան որոշեալ վճարելիք 120 ո.:

7) Զեւադործի վեճակախաղից գոյացած և այլն՝ 65 ո. 70 կօպ.:

Գումարն է 2,102 ո. 51 կ.:

Եւր. — 1) Զանազան ծախս ուսումնարաններէ պիտոյից համար եւ զիւր 296 ո. 10 կ.:

2) Ուսուցչաց և այլ ծառայողաց առձեռնիկներ 1,514 ո. 21 կ.:

Ընդ աւելն 1,810 ո. 31 կ.:

Մէկ տարուայ եկամուտից գուրս գալով պատրաստ գումար մը նուրմէ 292 ո. 20 կ.:

Գումարն է 2,102 ո. 51 կ.:

Ինչպէս վերև յիշեցի այս հաշիւը կարգադրեցաւ տեղիս հասարակութեան ներկայութեամբ հայոց ուսումնարանի դահլիճում ուր հոգաբարձութիւնից առանձին տոմսակիւնքով հրաւիրած էին հաշուաւորու գումարեան ակնարկներ լինելու համար քաղաքիս բոլոր աստուծաց ուստաց բաշխել իրանց օգնականներով (աստուծակալութ.) և մտաւորապէս 60-ի չափ նշանաւոր անձինք: Չափազանցութիւն և անձնագումարութիւն մի կողմ դնելով, պէտք է ճշմարտ խոստովանել, որ հասարակութիւնը շատ բաւական մնաց հոգաբարձուաց ցոյց տուած հաշուէն: Նամանակաւոր, որ այս կերպով մանրամասնօրէն հաշուաւորութիւնը քաղաքիս համար առաջին երեւոյթ էր:

*) Այս նուէրները իւր ժամանակին յաւանդէ յանուանէ յիշած ենք Վեպուս և Վեպուս լրագիրներում:

Ցանկաւք և այլ պաշտօնեայ հաշուաւորողաց, որ իրանց լուրջ գործունէութեամբ ցոյց տան իրանց հաշիւները և ազատեն շատերին իրանց վերայ խօսած օտարօտի բարբառնք-մոլեքներէր, աչքի առաջ ունենալով, որ ժողովրդի արդարացի իրաւունքները երբէք չեն կարող սահմանափակել: այսօր թէ վաղը նրանք իրանց հաշիւները ստանալու են, ուրեմն և պէտք է հնազանդուել ընդհանրութեան ձայնին:

Հոգաբարձու՝

Նիշէ քահանայ.

ՄԵՐՈՒՄԱՐԻՍԻՍՍԱ

4 սեպտեմբերի.

Թէ՛ ճշմարտութիւնը և թէ՛ իմ պատիւս վերականգնելու համար, յարգելով իմ թող տուեցէ պատասխանել Վեպուս № 82-ի այստեղի նամակագիր պ. Ս. ին, որ սա իւր ներկայ գրածով ոչ իւր նախկին գրածն է հաստատում և ոչ էլ մեր ասածը փաստով կամ առանց փաստի ջրումը այլ իմ անձնաւորութեանը վերայ բարձրութիւնից խօսում:

1) Պ. Ս. ին ամենևին հաշիւ տալու չեմ թէ ես ինձ ձանաչում եմ թէ ոչ, և կամ իմ խելքս երկար է կամ կարճ:

2) Թէ ես իրեն ուղղած առանձին նամակումս փողոցային հայհոյանքներս եմ գրել՝ դա սուտ է. ա) գրելեմ թէ՛ մամուլ մէջ ուտ և կեղծ բաներ գրելով, հետեւաբար իւր կրքի ասպարէզ դարձնելով՝ կարող է նրա (լրագրի) անունը և պատիւը՝ որ պատկանւորով է յիշվում ժողովրդեան առաջ, վայր ձգել, պէտք է զգոյշ լինել. բ) ասել եմ, որ լաւ էր եթէ ինձ հետ բաց թշնամի լինէր քանց կեղծ բարեկամ, որոյ պատճառով մի փրկիստփայլ խօսքեր էլ առաջն էի գրել. գ) ասել էի թէ՛ մարդս ինչ որ գրում է, թող իւր սեպհական խելքով ու հա-

մոզմունքով գրէ, և ոչ թէ ուրիշին գործիք դառնայ. դ) դատաւոր կանգնելով իմ վերաս՝ դատաւարութեմէ՛ առանց իմ խօսքս և ձայնս լսելու. և ե) նկատելի, որ ինչ գիրքի մէջ որ իրեն դնում է այստեղ — ինչպէս մեզ մօտ եկող շապատաւոր հիւրերը գործ են դնում զանազան արտաքին ձևեր — թող այնպիսի գործքեր էլ բռնէ:

Ահա այս է հայհոյանք համարումս այն էլ փողոցային, որ և ուղեցնէ այդ «հայհոյանքները»!! աչքըս դնելով պատժի ենթարկելու: Եթէ ինքն իրեն արդարացնէ և աշխատում հապա ինչո՞ւ իմ նամակի գէթ պատճէնը չէր ուղարկում ձեր խմբագրութեան, յարգելով իմագիր, որ ամենքն էլ տեսնելով՝ այնպէս դատաւարութիւն: Ամեն մարդ իւր գրածին պէտք է պատասխանատու լինէր: Եւ՝

3) Ինչ վերաբերում է մեր իրաւունքին — մեր գլուխը լրագրութեան մէջ չ'երեցնելուն, կարծում եմ, որ իրաւունք չ'ունենի մեր իրաւունքը բռնադատելու: Լրագիրը ազգային է, իսկ մենք էլ ազգի գաւաթ. եթէ Ս. Ս. իրաւունք ունի իւր քմայ համաձայն բաներ գրելու նրա մէջ, ինչո՞ւ մենք իրաւունք չ'ունենանք թէ՛ այդպիսիներին պատասխանել և թէ՛ մեր աչքով տեսնանք և (թէ) առկանջներով լսածներս գրել. քանի որ աւելի մօտիկ է և կցորդուած ենք ժողովրդի հետ, բարձրից սկսած մինչև ամենաստորինը:

Ուսումն և արհեստը իմ կարծիքով կարող են մարդկութեանը մի ուրիշ բայց լուսաւոր աստիճանի հասցնել, եթէ առաջնորդ մենք մեզ ձանաչում ենք, թէ մենք ո՞վ ենք և ինչի՞ համար ստեղծուած, երկրորդով էլ մեր կենքի գոյութիւնն ենք պահպանում: Այս երկու ձանաչարհը մի մարդ է թէ իրեն ուղեցոյց է ընդունում տեսնել այն, ինչ որ ընդհանուր մարդկութեան նպատակն է, և

չը գիտենք ինչո՞ւ. պ. Ս. ին ներշնչում է:

Արշալ Նալբանդեանց.

Ա Ր Մ Ա Ի Ի Բ

2 սեպտեմբերի.

Պ. խմբագիր: Թէ և յակամայիցս բայց և այնպէս միեկնութեամբ կամ միեկնութեամբ պատասխանել Վեպուսի վերջին համարում իմ մէկ նամակի մասին գրած վայրարանութեանց, երբ ասող ստորագրութեամբ: Տաւերը և բառերը չը բերելով (վասն զի իրեն չեն) ես կամենում եմ հերքել նրա իմ վերայ բարդած մեղադրանքները:

Ա) Գրում եմ թէ չը նայելով, որ իմ ծխին չեն պատկանել, ես կատարել եմ անհատական պատկերներ ճշմարտ չէ, այո՛, ես և թէ այլը, պատկերներ այլ ծխերից եթէ միայն ծխատեղ քահանայից բացալայել են, որպէս պատահեց, որ ամբողջ ամիս Արմաւուր բայց ինձանից չը կար այլ քահանայ, ուրեմն պատկերներ իրեն ուղարկելի լինէ՛ք, ուստի գիւղերը:

Բ) Գրում եմ թէ, որո՞յ հրամանս եմ պատկեր, երբ արդէն երկու տարի էր առաջնորդ չ'ունէինք, որ ստոյգ չէ զխոլի, վասն զի այդ նամակը գրելիս առաջնորդի մահուան տարին լրացած չէր և քեզ լաւ յայտնի է, բայց կամենում եմ զիտուութեամբ սրտեմ:

Գ) Սեպեմբերի դատար, որին պատկան էր 4 ամիս պատկերներ հրամանաւ, ես Տէր-Սարգիսը և Տէր-Վարդանը, ափսոս, որ քեզանից չ'արին հրաման:

Դ) Մտերեանց ազգանունով մեր Արմաւուրը երբէք պատկ չէ եղել, եղածները գրուած են, անարդար ես:

Ե) Որ գրելեմ՝ «Թէ կեր ու խու» մից յիտոյ պատարագել եմ, արդար չեմ, ես ևս ընդունում եմ քեզանից վկաններ, որոնք կը վկայեն, թէ ես

լուսաղէմին եմ գնացել հարսի տուն, այն ևս Սարգսի խնդրանք:

Պ. երբ ատու, թէ և ծանր է ինձ քեզպիսինքնով զբաղեցնել մեր առանց քեզ էլ ծանրաբեռնած լրագրութիւնը, բայց կամենում եմ, որ մի երկու խօսքով յայտնեմ քո ինձ հետ թշնամութեանդ պատճառը:

Միտը է արդեօք, երբ դու քո վարուք և բարուք զայրացիր Ստաւրապոլի ժողովուրդը, նա մանաւանդ ազգի բարեբար Պապիւնիքի և քեզ արտաքսեցին, Տէր-Վարդի միջնորդութեամբ զիմեցիր ինձ, որ քեզ պաշտօն տանք Արմաւուրում, ես միջնորդեցի տեսչին, իմ մի քանի բարեկամների հետ և ընդունվեցար, ես չէի, որ իմ սեպհականութիւնից քեզ ուղարկեցի ձանաչարհածախս և կար Արմաւուր և յ15 սեպտեմբերի կրկին էս չէի քեզ հայել և ջրի փող տուող, բայց, երբ սկսեցիր առձիկ ստանալ, սկսեցիր կռուել տեսչի հետ և ես, երբ քեզ յանդիմանեցի քո օգտի մասին թշնամացար և սկսեցիր սնախօսել իմ մասին, եթէ դու ազնիւ մարդ ես, ինչի՞ցարդ չեմ ուղարկում ինձ, իմ նեղ օրերիդ տուած փողերը, որ բաւական գումար է մի քահանայի համար, որպէս և ինչ, իմ քո ամեն մի գրածիդ պատասխանը յօրէս կը լինի կը լինի առաւել, որ կարող ես կարգալ:

Արմաւուրում չը կայ նորութիւն, որ հետաքրքրէր, ամենեւեանք զբաղուած են երկու շաբաթէ ի վեր իրենց որդիներաց տեղաւորելով երկու դասեան ուսումնարանում, մինչ զի հոգեւոր պարանոցից հանում և տալիս են երկուսեան ուսուցչ ուսումնարանը, այն ինչ անցեալ տարիները մօտ 100 աշակերտներ ունէր հոգեւոր ուսումնարանը, այժմ հաղիւ կը լինի 30, այն ևս անվարձ ուսանողներ: Աստուած տար, որ մեր նորեկ բաւտաժան ուսուցիչ չը տար կարգ և կանոն մեր պարանոցին, որ չը համարէ իւր օրհասին:

Թիւն և աղմուկ է բարձրացել սոցա և արագանի մէջ, մինչև որ կառավարութիւնը կանչել է եպիսկոպոսին Թիֆլիզ, ուր որ և մեռել է նա:

Գէնէրալ Երմոլովի բարեկամական յարաբերութիւնը գէպի եպիսկոպոսը բացատրելու համար յառաջ բերեց այստեղ խաչատուր Արովեանի բանաստեղծական գրուածքը սոյն այս սրբազանի մասին. — Գրիգոր եպիսկոպոսը երմոլովի խնդրովը եպիսկոպոսութեան շրջերը փոխած, չեղեցի չոր հաբած, երազ, ասպար, կապած, որ Թիֆլիսում, Ղազախ, Բոսնիայի միջովը չէր անցնէր, հենց իմանում էր խալիք թէ իրան փրկին էր գալիս, ինչ ժամանակը որ Շամշադինի մոլորովը հարկը մարդով հենց հասաւ մատուցիկ ասած կամուրջը ու սարսափելով էլ եղեղ դառաւ, չը կարար առաջ գնալ, էս հոկայ եպիսկոպոսը երկու մարդով, հաղար արիւնակեր հարամու գլուխ ջարդելով՝ Ղազախ, Բոսնիայ անց կացաւ, հասաւ Շամշադին, իւր հայրենիքը, իւր ընտանեաց մէջը գրաֆ Սիմոնիին՝ որ Գեանջուցը փախած գալիս էր իւր բոլոր գօրծովը, իրանց տանը երկար պահեց ու երմոլովի թղթովը բոլոր կառավարութիւնը ստացաւ, մինչև Թիֆ.

Ինչուցը օգնութիւն գար... գեղը որ պարսիկը էկան, քանդեցին, գերի առին, ուր օթմանատուն տանից աւելի էր, երեսուն մարդով հինգ հազար մարդի մէջ մտաւ, տալիս պէս իւր ժողովուրդն ազատեց, նրանց երեսը եղ բերեց, էս միջոցին երմոլովը էլ էկաւ, հասաւ Մէկ պատ օր եպիսկոպոսը ինչուրում ա, որ կռվի ժամանակին էլ պատին մտիկ չանի, բայց նա հոկայաբար պատարիւն է տալիս. պարսից միւր թողած՝ ինչ հարկաւոր է տաւաւ, իր միս ուտել, էս միջումը Ալեքսանդր վալիս ու Ջօհար-խանը էկան, Շամշադինը կոխեցին ու քիչ էր մնացել, որ բոլորը տակ ու գլուխ անեն: Գաջ և պիսկոպոսը իւր ընտիր հայերով նրանց քամակը կտրեց, զօրքները կտորոնց ու հինգ պարսիկ իւր ձեռովը բերեց ու երմոլովին փէշքաշ արեց: Սա էլ ճակատը համբուրեց ու շատ անգամ խնդրեց, որ իրան ափ, թէ ինչ պարգև ուղում թագաւորիցը բերել տայ: Անմահ եպիսկոպոսը էն խնդրեց, որ Շամշադինու, ու Ղազախ, Բոսնիայի հայ ազգը թուրքի ձեռնից ազատվի, չունքի մինչև էն ժամանակը նրանց ձեռին շատ նեղութիւն էին քաշում, ինչիցը կատարվեցաւ ու ինքն էլ ար-

քայական պարգևին ու թօշակին (պէնսիա) արժանացաւ: (Վէրք Հայաստանի էջ 177 — 88):

Շամշադինու ժողովրդի ղեկավարութիւնը Գրիգոր եպիսկոպոսի ղեմ աչքան է ստականում, որ վերապէս գանգաւորներ ծայրը հանում է կովկասի զըլխաւոր վարչութիւնը, որը ոչ միայն զըլուած է եպիսկոպոսին իւր իշխանութիւնից, այլ և երկար ժամանակ չէ թողնում նորան հեռանալ Թիֆլիսից:

Ժողովուրդի ղեկավարութեան, եպիսկոպոսի ղրութեան մասին Թիֆլիսի մէջ Շամշադինու այժմեան հասակաւոր ուրեմն և ակնաւոր տես մարդիկ շատ բաներ են պատմում: Թիֆլիսում եպիսկոպոսը հիւանդաւորն է և մեռնում է 1836 թուականին: Նորա մարմինը բերում են Շամշադին և թաղում են իւր շինած Հայկում գիւղի մէջ:

Այս պատմութիւնները լսելով ես ցանկացայ տեսնել Նորին Սրբազնութեան շիրմը: Ինձ տարան Հայկում գիւղի ծխական եկեղեցին. հէ, Տէր իմ Աստուած... մի հասարակ չէնք, պատեւը քանդուած, փայտաշէն տանիքը կիսով չափ խոնարհուած, մէջը անձերի

լճակներ, պատերը և բեմը անգարդ, թողոտ, աղտոտ, մի հատ գրեպալ, նորա էլ մի ոտը կոտորած... այսպէս տեսայ ես Հայկում: Թշուառ եկեղեցին...

Սոյն այս կիսաքանդ եկեղեցու մէջ, աւագ դատում, բեմից մի սաժնի հեռու, ժողովրդականաց տների տակ մի տափարակ քար ծածկում է այն մարդու սակերտութիւնը, որ իւր բոլոր կեանքը անցնեցել էր աղմուկից գործունէութեան և պատերազմի մէջ՝ դաշտերում, սարերում և ձորերում: Ներկայ սերունդը յիշողութիւնով գոնէ այնքան սկստ կապուած չէ նորա հետ, որ յարգելով նորա յիշատակը մի քայլ հեռու կանգնէր տապանաքարից և ոտերով չը մաշէր նորա արձանագրութիւնը: Մեղքը ծխախոլ քահանայինն է, որ կրում է նոյն եպիսկոպոսի ազգանունը և է նորա ազգականը:

Տապանաքարի արձանագրութիւնը մասամբ մաշուել է և անհետացել, մասամբ ծածկուել է ստուար փռիով: Մի աւելի օգնութեամբ կարողացայ սրել փռիի տառերի միջից և կարդացի հետեւեալը.

« Այս տապան Սրբազան Գրիգորի, « սա էր անձն մի անուանի, և մեծ...

« ամ իւր հասակի... կաւալէր Անաշայի, առաջնորդ էր սա անեղ և անար... հովիւ քաջ և արի, նոր «... ողորմեցի. Թ. ՌՄՁԵ-ի:

Վերջին տարիներում, Գրիգոր եպիսկոպոսի հինգած Հայկումի բնակիչները բազմաթիւ այլ ևս չեն կարողանում տեղաւորուել մէկ տեղում, վասն որոյ նորանց մի մասը տեղափոխվել են 4 — 5 վերստ դէպի արեւմուտք և հիմնել վերջին Հայկում:

Այլքան եղելութիւնը լոկ պատմութեան նիւթ դառնալով ոչինչ առանձին հետեանք չէ թողած. այժմ Հայկում գիւղերը ազատ, վարպետ վանքը ամայի, Գրիգոր եպիսկոպոսի գերեզմանը անուշք և անարձան:

Ահա այն մարդու վերջը որ խաչատուր Արովեանցի ասելով իւր քաջագործութեանց համար գէնէրալ Երմոլովը համբուրում էր նորա ճակատը:

Վ Ե Ր Ձ:

Գ. Յ.

Միւս նամակս, թողլով վայրա-
բաններին, ես կը հաղորդեմ խմբագ-
րութեանդ ի քանի կարի հարկա-
ւոր տեղեկութիւններ ուսումնարա-
նաց վերաբերեալ, որք կը լինին առ
հասարակ, ուշադրութեան արժանի
թէ ընթերցողաց և թէ իշխանու-
թեան համար:

Յար. քահ. Խաչերեսեանց.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ.

Կօպէնհագէն. — Ռուսական կայսր
որսում էր Ֆրէդէրիքսըրգի անտառում.
— Միւսին. — Իշխան Բիսմարկը
Զալցբուրգից դուրս եկաւ և գնաց Բէր-
լին:

— Հաւորուող. — Մուստար-փաշային
գերմանական կայսրը շնորհեց Կարմիր
արծուի շքանշանը.

— Վիէննա. — Ռուսական պաշ-
տօնայ Բրադիանս Երկարատե Խոսակ-
ցութիւն ունեցաւ գրաք կաշնօկի
հետ Այստեղ հասաւ Հէստէնի պրինցը.

— Պոլիս. — Կաղիկէս արտադրանքում,
որի բնակիչները մեծ մասամբ եւրո-
պացիներ են սեպտեմբերի 14 ին այ-
րուեցաւ մօտ 300 տուն. վնասը վնց
միլիոն ֆրանկի չափ է:

— Պետերբուրգ. — Սեպտեմ. 13-ին
տեղի ունեցաւ Սօֆիայում մի բանկէտ
Բուլղարիայից մեկնուող Սթրելով և
Կառլաբարս Բուս գէնէրալներին պատու-
ին, որոնք իրեն Բուլղարական պաշ-
տօններին իրենց հրապարակաբար
տուել էին: Միտրոպոլիտը առաջար-
կեց Ռուսական Զարի — Բուլղարիայի
ինամակալի և բարեկարգողի կենացը,
պաշտօնայ Բալարանովը Բուլղարիայի
համար գործող ուսանելի կենացը ա-
ռաբարկեց: Այդ առիթով «Journal St.-
Petersbourg» թերթը նկատում է.

Սօֆիայում Բուլղարական իշխաններն
ծածկելու իրենց գործողութիւններն
Ռուսիայի անունով, յոյս տածելով որ
այդպէս կարելի կը լինի գրաւել Բուլ-
ղարական ժողովուրդի համակրութիւնը,
բայց գործելու այդ եղանակը պարտա-
ւորեցանք և չը յաջողակուել այլ աշ-
խատիլ դրա հետեւողներին առաջն առ-
նել: Ռուսիան այն պատճառով այն-
պէս որոշ կերպով արտայայտեց իւր
դժգոհութիւնը, որովհետեւ ինքը ցան-
կանում է Բուլղարիայի բարգաւաճու-
մը: Նա ցանկանում է միմիայն, որ
Բուլղարիան խաղաղութեամբ օգտուէր
ուսումնական զենքով ձեռք բերած բարե-
քներն և ոչ թէ այնպիսի դժուարութիւն-
ներ յարուցանէր, որոնք սպառնային
իւր սեպտական դարգացմանը և որի-
նչի խաղաղութեան. ինչէ իշխանի
խորհուրդատուներն ընդունակ են ա-
պահովելու երկրի խաղաղութիւնը և
բարգաւաճումը, այն մասնակ ոչ որ
գրեմով այնպէս բաղադար չէր լինել
ինչպէս Ռուսիան:

Փարիզ. — Մովսէսի նախարարը Խա-
նայից եկած հեռագրի մեջ տեղեկանա-
լով, որ Բուս գէնէրալը առանձին յանձ-
նարարութեամբ ուղարկած է, իսկոյն
հետագայից Հոնդոնը և Սայգոնը, որ ի-
րան մանրամասն տեղեկութիւն տան
Քուէրի գնալու մասին:

— «Temps» լրագիրը հաղորդում է,
որ Ժիւլ Ֆերրին և մարգիթ Զէնգը
քննում են միասին յիշատակողներն, որ
կազմել են Համբուլ-Լակուրն և Ֆերրի
միասին: Նախագահ-պաշտօնային գնա-
լու է երկու օրով նախագահ Գրեմի
մօտ խորհրդակցելու համար:

— Նոյն լրագիրը հաղորդելով տա-

րածախութիւնն, որ ծագել է ֆրանսի-
ական իշխանութեանց մէջ Տօնկիւնում,
պահանջում է, որ իշխանութիւնը
կենդանացնուի մի ձեւով:

— Տօնկին ուղարկած հետևակ զորա-
բանին կը հետին շուտով երկու բա-
տախտն տեղական աֆրիկական հրացա-
նաձիգներ և մի բատախտն աֆրիկա-
կան օտար լէգիոն:

— «Temps» լրագիրը հաղորդում է,
որ ծովակալ Կուրբէն պաշտօնապէս նը-
շանակած է զինուոր հրամանատար
բոլոր ծովային և ցամաքային ֆրանսի-
ական զորաց Տօնկիւնում: Գնդապետ
Բիշօն կը փոխարինէ գէնէրալ Քուէրին,
միայն կ'ենթարկուի Կուրբէնի իշխանու-
թեան:

— Լօնդոն. 7-ին սեպտ. — Երեկ Ե-
րեկոյեան այստեղ ժամանեցին Օմալի
դուքսն և Լօրդ Գրեմիլլը: Լօրդ Գրեմի-
լը Տօնկիւնում և Լօրդ Գրեմիլլը (Մաղաղասկար
կղզի) «Ռէյնոլդսի» գործակալութեան հա-
ղորդում են, որ Մատագոսկարի պա-
տերազմական ուժերը պաշտպանողական
զինք են բռնած, բայց և այնպէս ֆը-
րանսիական չ'զօրքերի հրամանատարը
ձանուցեց անգլիական կապիտան Զոն-
տինին, որ գոյց է ֆրանսիացիներին հա-
մար ստիպողական լինի նորոգելու պա-
տերազմական գործողութիւնը Մաղա-
ղասկարի արեւելեան ափերում: Այս
պատճառով անգլիական պատերազմա-
կան նաւերը Dryad և Ranger հեռա-
ցան կղզու ափերից, բայց ուր դեռ ևս
յայտնի չէ: Նոյնպէս և ֆրանսիական
նաւերը հեռացան Գամատալայից: Ֆը-
րանսիացի յայտնած պաշարման վի-
ճակը դեռ ևս չարոճակվում է:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

— Փէշտ. — (Մաճառստան) Տիստա
նախագահ պաշտօնեայն, ի պատիւ նո-
րա Գրոս-Վարդէնում արված հաց-
կերպի ժամանակ առաջ ձառ. որոյ
մէջ չ'զօրքեց և խուսափեց ինչորէն
հարգաւորութեամբ: Յետոյ նախարարը
դառնալով զէպի իրաւական խնդիրն,
առաջ, որ այս խնդիրը կարող է չ'զա-
փել Մաճառստանի բարի անունն ու
համբարը: Կառավարութեան պարտն
է պաշտպանել բոլոր հպատակներին
կենանք ու կայքը, հատարակութեան
պարտն է ջրի փնտաղար նախագա-
լար և անարդար մարդոց մէջ պէտք
է անել: Նախարարի ձառը մեծ համակը-
րութեամբ ընդունվեցաւ: Հացկերպ-
թիւն ներկայ էին և զիմարող կուսակ-
ցութեան անդամները:

կոյն վաճառեցաւ: Մարմինը տուին
աղղականներին թաղելու:

— Նորարարութիւնը Ներսիսեան ազ-
գային հոգեւոր գործիքի տեսուչ ընտրած
էր Նորաւարտ մեծ. պ. Մոզման Եղի-
ազարեանցին և սպասում էր նորա
հաստատութեան Սինդիկատի Լսում ենք,
որ Սինդիկատը հաստատել է և պարտը
հրաւիրել է փութով գալ և իւր պաշ-
տօնը ստանձնել: Կը ցանկանք նրան
յաջողութիւն և ինքնուրոյն գործունե-
ութիւն, որ կարող է միայն նրաչա-
ւոր լինել արդիւնաւորութեան:

— Բէրլինի լրագիրներին հեռագրում են
Վիէննայից իբրև լուր, որ այնտեղ տե-
ղաւորվող հրազենի գունդը գնում է
Գալիչիան և կը տեղաւորվի Ռուսաց
սահմանի մօտ: Մինչև ցայսմ յայտնի
չէ, թէ այդ կարգադրութիւնն արդեօք
կապ ունի նախկին կարգադրութեան
հետ Աւստրիական զօրաց տեղափոխու-
թեան մասին:

— Մեր հակառակորդները մեր ամեն
քաջին հետեւում են — այդ մեզ հակա-
նալի է, քանի որ տարուան վերջն է
և նորա փառքով են և երկչառ, որպի-
սեաց զէնքն է զրպարտութիւնն ու
քսութիւնը — այդ պարզ է ամեն ամեն
հակադրողի համար: Միայն խորհուրդ
կը տանք խնայել զէնք իրանց երեք կօ-
պէկները որ քաղաքային փոստայով
սպառնալից նամակներ ուղարկելու
համար գործ են ածում, որովհետեւ դո-
քա մեր մէջ միայն ծիծաղ են յարու-
ցանում և ոչ մի դրօշի երկիւղ չ'են ազ-
դում մեզ, և մի և նոյն ժամանակ մի-
այն գործիքին թուլութեան են վը-
կայում: Այս քնատուութեան ժա-
մանակ լաւ է, որ այդ երեք կօպէկ
ները աղքատներին տան կամ իրանց
պահեն: Երկրագործութիւն միայն Աս-
տուծոյ, խոզի և օրէնքի առաջ մեզ
հակառակ է:

— Ամսոյս 6-ին (18 ին) Ֆելդմարշալ
կոմս Մուլտիէն տօնեց իւր քառանկա
յորեւեանը, նա քսան տարի առաջ
զէնքէրալ Մանտլիֆէլի խորհրդով նշա-
նակեցաւ: Ընդհանուր սպայակոյտի
վարչութեան զուլու և այս պաշտօնի
մէջ նա մեծամեծ ծառայութիւնք ա-
րաւ նախ պրոսական և ապա առհա-
սարակ գերմանական զօրաց կազմակեր-
պութեան գործին և պրոսիայի ու գեր-
մանիայի զինուորական գործութեան
բարձրանալուն ու առաջին տեղը բըռ-
նելուն զինուորապետական պատանդ: Մուլտ-
իէն ներկայ դարուս հանձարներին և
անխոնջ աշխատանքներին մէկն է,
գերմանական ազգը մեծ պարտք ունի
զէպի նա:

— Քաղաքս թէ և առողջապահական
յանձնաժողովի բաղմամբ և բաժանու-
մէն ունի, բայց և այնպէս փողոցների
մանաւանդ յետ ընկածների անարդու-
թիւնն, ինչպէս Կուր գետի ափերի աղ-
բանոցները դեռ ևս օրինակելի են: Հը-
րաւորում ենք սորա վերայ առողջա-
պահական յանձնաժողովի ուշադրու-
թիւնը:

— Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 15-ին և
երկուշաբթի 11 ի մօտ Փօթիի գը-
նացքով թիֆլիս հասաւ Գրիգոր Եղի-
կոպոս ս. սինդիկատի անդամ և երկաթու-
ղու կայարանից չը դուրս գալով շա-
րունակաց իւր ճանապարհը Բաղու-
թիֆլիսեան երկաթուղիով զէպի Էլմի-
ածին: Սրբազանին կայարանում ըն-

դունեց Սարգիս քահանայա՜ Աղաջան-
եանը:

— Բաղուսի Վարդապետական ընկեր